

Narodopisje Slovencev, I. in II. del. Ljubljana 1944 in 1952.

Končno imamo le pred sabo »Narodopisje Slovencev« v celoti. Prva knjiga, ki jo je s sodelovanjem A. Breznika, I. Grafenauerja, Fr. Kotnika, Fr. Marolta, B. Orla in S. Vilfana priredil R. Ložar, je izšla leta 1944, druga knjiga, pod uredništvom I. Grafenauerja in B. Orla, pa leta 1952. Imena sotrudnikov, priznanih delavcev na tem področju, združenih v nalogi, da nam podajo »prikaz celotne naše ljudske kulture«, jamčijo za kakovost dela.

Na omejenem prostoru seveda ni mogoče niti približno oceniti obilico obdelanega gradiva in se kot referent tudi ne čutim v to poklicanega; moje opazke bodo merile predvsem na filološko stran gradiva. V tem smo si menda edini, da mora narodopisec izhajati od tega, kar je domače, ali pa vsaj posvečeno od starine in nato raziskovati dotok novih, prečesto tujih elementov. Njegova zvezda vodnica bo pri tem pač filologija, ki jo Ložar takó imenuje »pomožno vedo«. A. Spamer smatra v »Behaghel-Festschrift« (Heidelberg 1934) nemško narodoznanstvo (Volkskunde) za germanistično disciplino. Narodopisec, ki obravnava v svojem delu predmete kakor pastir, kmet, čumnata, góren (Gadem), skuta, mohat, zakon (Ehe), rajec, trušar, žumer i. dr., opravlja le samoumevno dolžnost, ako pokaže prvotni pomen, časovno in socialno stopnjo teh besed; s tem še ni prešel v starinoslovje ali etnologijo. Dozdeva pa se mi, da so storili avtorji v tem pogledu premalo in razprava ostaja tako preveč na gladini čistega naštevaja in opisovanja.

Pri poglavju *Narodopisje, njegova naloga* itd. (7—20) bi morda ne bilo odveč, ako bi pisec podal še nekako splošno oznako slovenskega narodopisnega področja in pri tem govoril o kulturnih conah, časovnih obdobjih, o činiteljih, ki so oblikovali kulturno obličje naše zemlje.

Kotnikov *Pregled slovenskega narodopisja* (str. 21—52) je prvi poskus, podati slovensko narodopisje v razvojni črti, toda pisec je zastavil pero šele pri protestantskih piscih, tako da je ostal srednji vek neobdelan. Krivda je v nesmotrni razdelitvi bibliografije: na eni strani bi morali stati viri, na drugi prikaz našega narodopisja. Viri za narodopisje kot zgodovinsko vedo na splošno ne bodo drugi kot n. pr. za politično zgodovino, torej diplomii, kronike, historični prikazi, urbarji. Treba jih je samo še posebej pretehtati glede donosnosti v narodopisnem pomenu. Razbor teh virov bi pokazal prav nazorno, kako stopamo Slovenci polagoma tudi kot etnografska enota v relief. Torej n. pr. Fredegarjevi »befulci«; Karol Veliki zapove leta 802, da naj se v vsem cesarstvu čitajo zakoni in domačem jeziku (Lorscher Annalen, MG Sc. I, 39); *Conversio*; poganstvo v Beli krajini (1228, 18. oktobra = Schumi II, št. 59, *populum... ritum gentilium quodam modo imitantem*), tolminski upor...; *Chronicon Anonymi Leobicense* a. a. 1335 (Petz I, 940 a, pritlikavci se pojavijo na Koroškem za vladanja Henrika); in leta 1345: v Slovenski marki se pokaže familia Herquerni, t. j. divji lov (Petz I, 964); Unrestova Koroška kronika; Megiser, ki ga Kotnik sicer imenuje, mastito pripoveduje po neki starejši kroniki padeč rimske Salle, was windisch die Hübsche bedeutet. Urbarji so neizčrpen vir za materialno narodopisje; za starejše (do 1500) je sestavil seznam M. Kos; v tako imenovanih Stockurbarjih (izza druge polovice 16. stoletja) najdemo redno sestavke: »Vischwasser«, »Pillichfang«, »Aasrecht«, »Reisgejaidt«, kjer je zabeležena tudi najmanjša ribiška vodica po Slovenskem. Dovolim si opozoriti še na svoj članek v *Stranem Pregledu* 1937 Slovenačkone-maški kulturni odnosi u srednjem veku, kjer sem podal prvi pregled nemških virov za naše narodopisje (V. Folklor i narodna književnost). Sicer smem trditi, da je Kotnikov članek pisan z odličnim poznavanjem stvarine in bo tvoril enega izmed temeljev našega narodopisja. V podrobnosti se ne morem spuščati.

V naslednjih štirih poglavjih, zadevajajočih stvarno narodopisje (str. 53—216), razgrinja Ložar pred nami ogromno množino gradiva; pisateljev prikaz gre v podrobnosti, kjer se more opirati na znanstveno literaturo (kakor pri slovenskem kmečkem domu), sicer podaja samo »iztočnice« kot poziv za bodoče delo na tem področju. Samo sporadično (n. pr. pri ribolovu) so pritegnjeni

v razpravo srednjeveški odnošaji; to bi moralo biti izvedeno dosledno, tem bolj, ker je gospodarskih virov za srednji vek priobčenih na pretek. Naj sledi nekaj pripomb!

Slovenska geografska znanost sicer ne najde rabe za besedo *selo*, dasi je v krajevnih nazivih često zastopana (Velésovo, Michelstätten, Blagšča sela), pač pa pozna za *selek Veiler* in mu daje pomen, ki se razlikuje od onega pri Vuku. — *Soseska* vicinia, Nachbarschaft (str. 55) je naselbina, pripadajoča raznim gospodarjem, glej J. Polec, Svobodniki, 61, op. — Boljše kot *samina* bi bilo edinščina. — *Ledina* (str. 57) je za naš občutek Brachland, za Flur, t. j. celotno ozemlje, ki pripada župljanom; za to bi se priporočala beseda *rodina*, s. *rúdina* p. *redžina* (Miklošič, Et. Wb. 281), prim. slovenska krajevna imena Rodina, Rodein. Rodino sestavljajo polje, travnik, gozd, ledina; *trata die Tratten* je ledina okrog hiše. Nerazdeljena marka je *župa*. — Prostoru pri hiši, kjer leži gnojišče, pravijo ponekod *vijač*, glej Dolenc, ZZR III, 50 (po Dolenjskih virih).

Za določitev razširjenosti Slovencev proti severu je bistvene važnosti, da poljska mera *lanecus*, lan, lanec med njimi ni znana, glej Register pasavskih škofov iz 14. stoletja, kjer se vendar pojavlja *lanecus* tudi južno od Donave (Notizenbl. III, 167 idr.; tam moramo računati s severnoslovanskim življem).

K poglavju »Kmečki dom in kmečka hiša«: *znübel*, m. Ofenloch, skloniti se čez *znübel* — je očitno starodaven izraz, etim. še nepojasnen. — *Pódmēt*, m. ali podmet (Središče) je v Prlekiji spodnji, s kiresom (kindrusom, Kienrusz) modro pobarvanj rob stene; morda iz nemškega *Büdmat*, n. *Bodenhölzer*, Bayr. WB. II, 212. — Pogrešam tudi *žole*, f. pl., žoljak m. itd. viseča postelja hlapca v hlevu; iz nemškega *Söller veranda*, lat. *sollarium*, *Niederle*, Man. II, 105? Pri mnogih besedah manjka pokaz na tuj izvor: *goren* (Gadem), čumnata (Kemenate), kánoba, kónoba, italij.; *pajštva* (Badestube), *izba*; *léva die Lieche* (Ramovš, Kratka zg. 42).

V nemščino je bil sprejet izraz slov. *peŕter Dachboden in der Scheune*; *Peter*, *Prater*, das *Gepatter*, *Panterbrucken* (ČJKZ VII, 161). — *Kočmurček* je pri *Kostanjevici zidanica* v vinogradu.

Lov (str. 101 s.): *gozdič*, ki se v njem nastavljajo mreže za ptičke, je težno, n. *Tessen*; *Steir. Taiding*, *Nachtr.*; prim. *Cigale* sub *Vogelstellerhütte*: *téza*; *Hmeljniške tezne MHVK* 1849, 43.

Pri *ribolovu* v *Krki* (str. 111 s.) so se rabile *rake*, *vade*, *seje*. *Raka*, n. *aerch(e)*, m. ali *erken*, n. glej o besedi *Steir. Wortschatz* s. *erken*; o *rakah* v *Krki* se govori v listini leta 1502, 8. aprila (*Schumi*, *Archiv* II, št. 62); ein *virtail aeriches* vf der *Gurke*, da man die *vische* *vachet*. O *sejah* v sodnem protokolu leta 1548 (*Muz. arhiv. Kostanjevica. Razni spori in procesi XII*). *Neka priča* izpove, da je opat *ribil* »mit der *wadten*, *pern*, doch *sey derselben zeit* *khain* s *eeg* *vorhanden* *gewesen*«. *Vada*, langobardska beseda, *furl. uate*, *Meyer-Lübke*, *Étym. Wb.* 9515. O *seji* prim. še *Loški urbar* (*Laas*), l. 1606, str. 159 (*Vic. arh.*); *dasz* man *dennach* *leichtlich* im *Ursprung* (*Obrh*) mit dem *groszen* *nez*, die *seea* *genant*, *vischen* *kan*. O »*sege*« je pisal *Popovič*, *Versuch einer Vereinigung* etc. Prim. *Unger-Khull*, *Steir. Wortschatz* 590. *Kostanjevčani* so imeli v mejah mestnega pomirja pravico do lovljenja v *Krki*. Leta 1699 je obstajal tukaj *ribiški ceh*.

Poljedelstvo (str. 119). V nekoliko skopem *Uvodu* izvaja pisec, »da so naši pradedi poznali poljedelstvo že takrat, ko so bili v stari domovini«. Kot dokaz bi mogel navesti izraze *soha*, *ralo*; daleč po Evropi je razširjena »*motyka*«, angl. *mattock*. Kako so se Slovenci v novi domovini prilagodili obstoječim poznorimskim razmeram, nam kažeta besedi *kmet* in *pastir*. Prva je verjetno, druga pa gotovo romanskega izvora (*pastorem*). Kot tretjo pričo moramo imenovati etnično ime *Vlah*, ki znači v srednjem veku povsod ali kolon ali *pastir*. Se pri alpskih Nemcih je *Walah* po svojem pravnem položaju to, kar kolon (*buman*, *bargilde*, *barschalk*); pri nas je to *kmet*. Verjetno je *kmetstvo* in *pastirstvo* od nekdanj zvezano z *vlaškim* elementom. Pri imenih *Lašče* (*Vlašiči*), *Laško* etc. moramo računati s srednjeveško priselitvijo *Vlahov*.

v naše kraje; klicala jih je pač zemljiška gospoda iz Istre, Dalmacije; prim. M. Kos, Vlahi in vlaška imena med Slovenci, GMDS XX (1939), 226. — Pira triticum spelta (str. 128) je znana tudi kot gobino in puljka; v Istri hilj, hiljača, Volčič, Novice 1859, 393. — Bâr ali ber Bluthirse, Himmeltau se imenuje na Ptujskem polju s r a k o n o g a, kjer daje »skop donos«, Levec, Pett. Studien III, 187. — Skedenj iz stvn. scugina je kakor parma, kašča pajštva priča nemškega vpliva (str. 143). Rezultat dolgega razvoja je kmečki voz, kola v Prlekiji; n. pr. oplenec, m. stvn. abilenze, lat. amblatium Pflugbaum; r u d, m. ali r u d o, n. prim. Unger-Khull, Steir. Wortschatz, Rüttstock, germ. rōda Rute?; lunjek, lunek, m. srvn. lun, lune Rad- oder Achselnagel itd. Kola so spravljena v kolarnici.

Pri pastirstvu in planšarstvu (str. 155 s.) se mešajo romanski, germanski in slovanski elementi. Stara alpska beseda sannio Senne, Sennerei pri nas ni izpričana, prim. pa Etnolog XII (1939), 29. Do Pohorja se je razširila romanska tega, teha pastirska koča, galsko attégia Hütte, Meyer-Lübke, Etym. Wb. 761; Novice 1859, 108; Tirolci imajo ustrezno besedo taie koča. — Iz vzhodne Romanije imamo cap, kastura (pipec), čutara, frula, najbrž tudi pastir; koliba. Z vzhoda je prišel poljanski čoban. Po štajerskem vzhodu imajo značilno posodo za mleko iz črne glin: dukel, m. duklo, n.; neznanega izvora.

Germanščina je zastopana v našem pastirskem življenju z zelo značilnimi besedami. Za govedorejo služijo izrazi nuta, nutnjak, nutar, notar. Beseda ni splošno staroslovanska; glej Krek, Kres I, 117. O besedi krdo, krdrar Herder sodi Berneker, da izvira iz germanščine, Etym. Wb. 666; mogoče se je razširila v srednjem veku iz Alp proti vzhodu; prim. štajerski Kerter, Steir-Taidinge 146, 40; bei dem Kerter in der Au. Beseda se nanaša na svinjerejo; krdrar, m. Schweinehirt.

Langobardsko fara rod, lombardsko fara Landgut je pri zahodnih Slovcnih znano v reklu: »Fant od faré«, glej Perušek, Archiv für sl. Ph. 34, 54; Fant, ital. fante, langob. fanthjo, stvn. fendo Fuszoldat, Gamillscheg, Germania Rom. II, 139; IV, 151. Pri pastiru jo čih Sarakačanih (Epir) je postala fara temelj plemenske organizacije (P. Skok, Glasnik Skop. Nauč. Društva III, 1927, 178). — O besedah mleko in mlezivo Biestmilch prim. Feist, Got. Etym. Wb., s. miluks. — Besedo sirnica za nem. Schwaige najdemo v loškem urbarju 1650 (IMD VII, 128): schwaig = oder käszhueben auf crainerisch sirniza genant. V strokovni literaturi srečamo zdaj večkrat besedo sovatna (prim. str. 166); po P. Blazniku je to zagrajen prostor za živino (sovatne, sanadt, GMDS 1938, 18); nejasno pri Fr. Kosu IMD VII, 125, urbar leta 1650: podložniki so smeli v gozdih pasti svinje (sauadt). Non liquet! Nekateri naši izrazi iz pastirskega življenja so zašli med Nemce, glej Kranz-mayer, Die deutschen Lehnwörter 27 (Laibach 1944).

Vrtnarstvo (184). Romanski živelj, ki so ga Slovenci našli v svoji novi domovini, je postal njihov učitelj v vrtnarstvu, sadjereji in vinoreji. P. Skok navaja kot primer besede trta, trs, bersa, kupica (Zs. slaw. Phil. II, 1925, 393). Balkansko-romanski je vrč. — Za vrtno kulturo naj omenim vrt, tikva in tigiča, hrga = shr. vrg ali krga Flaschenkürbis (Bern. 666). Roman. je čičerka, nemška kihra.

Vinarstvo (str. 191). Za vinorodne kraje značilna pojava je namoštnik m., človek, ki daje kmetom kredit na mošt bodoče jeseni; n. Anmöstler in posel je Anmöstlerei, namoštništvo, glej ZZR I, 32. »Kaj boš ti, ki imaš samo enega namoštnika, jaz jih imam pa pet!« O deklci, ki pride s fantom v gostilno, pravijo, da si je pripeljala namoštnika. Mogoče doživimo disertacijo »O namoštništvi in drugih oblikah oderuštva na kmetih«. Trgovska vina so marvin, rebula (Reinfal), vipavec.

Ljudska hrana. K stvarem, ki nam jih je dala Italija (pogača, vrtalje ali povrtéle, koline ali koljerija, čežana), bi še omenil: godlja in gonda svinjska piča. Prleški brásek, -ska, -sko, adj. zabeljen; n. pr. jeli smo braske žganjke, je verjetno ital. grasso, prim. živa bresa: giovedi grasso (Bern.).

S stališča nemško-slovenskih kulturnih odnošajev so važni izrazi: *tolggen* in *munggen*, dve kmečki močnati jedi po Koroškem. O *tolggen*, staroslov. tolkno glej Mikkola, Wörter und Sachen III, 85 s. Roczn. Slaw. VI, 185; *munngen* je slov. moka. Kor. *pêtschetēn*, tir. *pötschen*, f. pl. *gebratene Rûben*. Slov. omaka *Tunke*, umäk, m., skuhati jajce na umäk: štaj, nemško *Unmage*, f. pšenični odpadki, politi s kropom (svinjska hrana), Steir. *Wortschatz* 610. Alpske jedi so *žganci* die *Gebrennten*, *zléva njké* *Ofentomerl*, *Ofenkater*, *bider ali bidra*; *terbe*, kor. slov. *térpece*, pl. f. *Fladenbrot* so nekaka jed iz nekvašenega testa; prim. *trbast*, adj. *knollig*: iz nemškega *derb*, adj. vom Brot: ungesäuert, stvn. *derpa azimos*, Ahd. Gloss. IV, 252. Med prehrano bi bilo treba naštetati še *braziūm* slad, mlato, ki so ga morali Slovenci v srednjem veku oddajati gosposki. Ta stvar se je menda imenovala *breča*, *brečka* *Baumsaft*, *Kirschenpech*, srb. *brače*, f. pl. *Weintreber*. — Izraz *čúrka*, znan tudi pri kajkavcih, ustreza madž. *hurka* *Schlackwurst*.

Ne glede pa na vse neizpolnjene želje bo čitatelj v vedro pisanih Ložarjevih sestavkih dobil precej popolno sliko domače materialne kulture — namreč kolikor je historična, često zastarela.

O črt slovenskega pravnega narodopisja (217—265) je izpod peresa Sergija Vilfana. Po uvodnih opazkah in po odstavku »Kako nastaja ljudsko pravo« sledi »Slovensko ljudsko pravo in pravni običaji«, zatem »Pravni spomini v ljudskem izročilu in imenih«; končno še pravne realije (starine). Beseda pravno »napotilo« (str. 23) je štorkljasta; veljati bi moralo načelo, da naj se izmišljene besede v takih študijah ne uporabljajo. Kako so svoje »frajete« obhajali Krčani (str. 223), o tem poroča Lapajne, Krško in in Krčani 49; srva. vriät, -te, f. svoboščina, privileg. V isti knjigi bi našel izraz za *zaplótnik* *zbadljivka* za Krčane, toliko kakor *Pfahlbürger*. *Ljudje*, ki bivajo med *zidom* in *plankami*, *plebejus incola oppidi* (*Grimm DWB*). — *Cehi* (str. 224): o krškem zelo starem krojaškem cehu govori Lapajne; v kostanjeviških mestnih virih se govori leta 1699 o tamkajšnjem ribiškem cehu. — *Zadruga* (str. 228): tukaj bi bil potreben izraz za protivni odnos osebnjeka, ki ustreza nemškemu *sunderliute*, *singulares*, *Grimm*, *Rechtswörterbuch* 313; *osebujek*, m. je *ženin peculium*. *Zakonca* (str. 299), slov. tudi *oženjenca*, n. *Konleute*, die *chone žena*, *chonëlich*, adj., *oženjen*. V področje pravnega narodopisja spada: *ženkati* (prim. str. 284); *zaročenca* si na Ptujškem polju izprosi ta sorodnikih in sosedih to in ono za prvo silo; nemško *gartgehen*; *Zunkovič*, *Staroslovan*. Pozabiti tudi ne smemo izraza »iti v pustiv«, t. j. zapustiti moža (str. 228); prim. v zvezi s tem *Nahtigalovo študijo* »O potipgi in pod. v steksl. spomenikih« (*Ljubljana 1936*). Dobro bi bilo uvrstiti v razpravo poleg *skutnika* še izraz za *zavetno dete*, *vogtbare Kind*. — *Dedovanje* (str. 231): *M. Dolenc* v svojih spisih večkrat navaja »pravno napotilo«, t. j. po mojem »premo«, die *Richte*: kar je spadalo péči, gre po péči; t. j. ženska sprava (*End und Gebend*) po rajnici spada ženskam. Za moške stvari je takšen simbol *klobuk*, *Etnolog* X—XI, 340; dokler se *klobuk* v hiši ne menja. *Dokler* je pri hiši dim, ostane pravica na *gmajni*. — *Vislice* (str. 249). *Sodišča* so imela pravico na »*Stock und Stein*«; *Stein* v pomenu *lapis sanguinis*, *Richtstätte*; *Khamenatä mlakhä*, da das *hochgericht steet*; opis *kostanjeviških* mestnih meja leta 1624; prim. *Archiv für slaw. Phil.* 42, str. 224.

Pravne razmere ogrskih Slovencev niso dovolj upoštevane; med viri pogrešamo *Mažuraničeve Prinose*.

Ljudske običaje obdeluje *Boris Orel* (263—349) pod zaglavji »*Trije mejniki v človeškem življenju*« in »*Leto in njegovi časi*«. Splošno opazamo, kako stopajo polagama tujke na mesto domačih besed: *rjuho* — *bala*, *pozvačín* — *verbar*, *starejšina* — *trušar*. Na mesto *rjušne*, *rjušence* (str. 281) je stopila ponekod *pirdlja* (*perla*), *deklica*, ki nosi *prdo* (*die Purden*), prim. *Štrekelj LMS* 1891, 31; *Miklošič*, *Et. Wb.* *perla pedisequa*.

Med pomladnimi igrami ne bi smel manjkati *Kralj Gonjaš*, znan pod slovenskim imenom (*Gannestreiben* etc., *Lexer*, *Kärnt. Wb.* 108) tudi Nem-

cem; zatem pastirska igra Vesnik in Rabólj (Pajek, Crtrice). Skoraj vselej so take pastirske igre zadnji ostanki nekdanjih večjih prireditiv, katerih najvažnejša je Vidin rajec ali Mali rajec (Grafenauer, Lepa Vida, str. 84 s., po Maroltovih sporočilih). Prisotnost zamorca stavi to igro med »moreške«, znane tudi po Dalmaciji. V ansamblu pomladanskih iger je stalna figura mladenič v ženski opravi; v našem primeru je »bil za Vide« — toda ne za »Lepo« in »Sprelepo«, temveč za njen protilik za »Crno Babo«, ki torej ustreza Grdi Perhti, Črni Lucki, Hudi Jeri, Bodeči Neži itd. Grafenauer trdi v polemiki z menoj, da L. V., ki nastopa (v naši in kočevski pesmi) kot Kačja nevesta, ni istovetna z L. V., ki uide možu; pri tem pa prezre, da ustrezajo verzi 20—4 kočevske Daischeane Märe doslovno verzom 74—8 novega (Maroltovega) zapisa. Zamorec se pripelje v ladji po L. V.: pri predvajanjih je seveda moral služiti oder ali voz, drapiran kot ladja. V knjigi Bianca Maria Galanti, La danza della spada in Italia (Roma 1942), se omenja, kako predvajajo v nekem kraju Sicilije igro »Madonna delle Milizie« in slika na str. 56 kaže, kako »doplava« saracenska barka na glavni trg tistega mesta, Waschnitius omenja v svoji knjigi Perht, Holda etc. z Gorenjske še neki mimični ples ali obhod menda Perhti v čast.

Opasilo (str. 343) ni v zvezi s pasati gürten (Levstikova razlaga), temveč s pasó, pasti hüten (Mikl., Et. Wb.); opasilo se res v urbarjih imenuje Kirchtaghütung. — Proščenje ibid. ni v zvezi s »prostiti grehov«, temveč ustreza n. Freiong asylum minus ob semanjih dnevih; nekod tudi frenga, frajščina (str. 252). — Jesen izpokati z biči je razširjeno daleč v Alpe: Winter auspökchen.

V drugem delu Narodopisja Slovencev čitamo na prvem mestu krajši sestavek Antona Breznika Ljudski jezik (str. 5—17); pismeni jezik je last izobražencev, ljudski pa »ljudstva«. Sledeč Ramovševi razdelitvi slovenskih narečij podaja avtor njih kratke oznake ter doprinos h književnemu jeziku in književnosti. Etnografijo zanimajo tukaj leksikalne zbirke iz posameznih kulturnih strok, n. pr. mlekarstva, ribištva, kmetijstva; takih zbirk je res nekaj, a pridružiti se jim bodo morale še druge, n. pr. za latovski ali rokovnjaški jezik: drhâl, druhâl, f., nem. Törcher, Dörcher klätz, človek brez stalnega poklica, židovsko dereich cesta (Schöpf, Tir. Idiot., 80); rakañáč, človek, ki nosi rakolano, imenovan tudi plaščur; splošno so znane besede vitrih, svedrovec, svinjska krača (vlomilsko orodje). Iz ciganskega jezika je menda zajeta vzhodnoštajerska in kajkavska beseda bobinke f. pl. variolae, cig. bottingo, ČZN 25, 140. O tem predmetu glej Slovenski Narod 1875, 121, 122; J. Benkovič DS III, 1890, št. 4. Jezikovna vprašanja, ki so v zvezi s tabujem, je načel Fr. Bezljaj, Slovenski etnograf III—IV, 1951.

Naslednja razprava Narodno pesništvo (str. 12—85) Ivana Grafenauerja je doslej največji prikaz tega predmeta pri nas; tudi nekaka sinteza Grafenauerjevih mnogoštevilnih razprav, dasi ne zaključek, ker se je še tudi po tem delu oglasil s Kraljem Matjažem idr. Njegova opomba, da pomankanje uporabnih zbirk povsod ovira znanstveno preiskovanje, velja tudi za pregovore in uganke, ki o njih govori najprej (str. 12—18). Od pregovorov, ki je v njih izražena ljudska modrost, je ločiti pravdoreke ljudskih sodišč, ki se tudi često citirajo (n. Weistümer); n. pr. prva je prepovedana, druga pa ne (G. Križnik, Odgovori..., priobčil Polec. Razpr. pravn. razr. AZU 1945, 216). K uganam in pregovorom bi se morale priključiti še druge oblike jezikovnega ustvarjanja, smešnice, anekdote itd., ki si jih pripovedujejo sosede o sosedih, pokrajine o pokrajini. Predvsem imamo tako imenovane v zvezi za cele pokrajine (Kóbanki, Záplanci, Lileki...) ali pa za naselja (Cufarji, Postojinčanje); zatem z badljive verze ali rekla. Potem imamo Abdere in Abderite, da uporabim antično ime; Korotan-Norotan (Levstikova pesem). Pri krajih, ki slove kot Abdere, udari v oči, da imajo tuja imena: Veržej, Lemberg, Šebrelje, njih prebivalstvo je bilo tujerodno in zato predmet smešnja; smešnice, ki se pletejo okrog Ribnice, se mogoče nanašajo na naseljence, ki so jih pripeljali Ortenburžani v deželo;

po vsebini se ne razlikujejo od onih, ki se drže Schildbürgerjev, to je opazil že Hauffen v knjigi o Kočevju. Primer, kako so si Nemci privoščili nas, se najde v pesmi »Handwerksburschengeographie«, ki sem jo priobčil v Zs. des Ver. für Volkskunde 1908, 296 s., z nadaljnjo literaturo.

Nositelj humorističnih tradicij, ustrežajoč Till Eulenspiegelu, je Pavliha (Slovenski Glasnik 1864), različen od njega je Bedasti Pavše, znan na vzhodu, ki je isto, kar Der dumme Hans pri Grimmu, Deutsche Märchen 34. Pri kajkavcih je zavzel Petrica Kerempuh Eulenspiegelovo mesto. Sledi naslednji odstavek: O narodni pesmi (str. 19 s.), kjer avtor obravnava pojem, značaj, slog, krušenje in odmiranje; zlasti so važna opazovanja o ritmičnih oblikah narodne pesmi in primerjanje z oblikami tujih narodov; o teh vprašanih je avtor govoril že v posebnih člankih. Ker je vsaka narodna pesem namenjena petju, z izjemo morda zagovorov in molitvic, ki se prednašajo recitativno, bi bil tudi o tem potreben poseben odstavek; mislim, da je bila ta naloga odmerjena rajnkemu Maroltu. Važno je tudi vprašanje, kdo je bil nositelj narodne poezije — prvotno gotovo vse ljudstvo, in je prednašanje bilo korično; pozneje se od ljudstva odloči igrc, ki je postal kot nositelj narodnih tradicij važen tudi pri Madžarih (igricz), nasprotno so pa vzhodni Stajerci od tam prejeli hrgaduša (hegedüs godec); nemški spilman je zašel med Srbe. Kakor Orfej v starem veku postane pri nas Kurent prototip godca. Važno bi bilo tudi vprašanje o socialni podlagi narodne poezije. Plemiški dvorci našemu igrcu, godcu niso bili odprti, toda obiskoval je božja pota ipd. ter zabaval ljudi s petjem in igro na javorove gosli; glej moj referat ČZN XXV, 1950. O plesu, ki je s popevko in narodno igro nerazdružno zvezan, podam neke opazke pozneje.

O črti zgodovine narodne pesmi (str. 50—46) je podan po časovnih posledkih: praslovanska in praslovenska doba do 8. stoletja; doba pokristjanjevanja in včlenitve v družbeni red 8.—13. stoletje), doba razkroja srednjeveške duhovnosti in družbe (14.—16. stoletje). Težkoča pri tem je, da noben naš literarni spomenik ne sega v srednji vek, dasi seveda tvarina, ki jo obdeluje, lahko sega v sivo davnino. Med najstarejše proizvode narodne poezije smemo šteti zagovore; lasten jim je recitativni verz, vendar nikjer ne najdemo mitičnih prvin, temveč samo krščanske. Nižja mitologija je še živa v starejših narodnih baladah: Trdoglav in Marjetica, Potoglav, Desetnica, Sončika in Zarika, Lepa Vida s kačo, Primorkinja; pri Hrvatih: Paša nadmudrio Vilu (Hrvatske narodne pjesme V, št. 37); Nemci imajo v tem pogledu samo balado o Povodnem možu, ki je podobna naši o Potoglavu. V poznejši dobi sprejemamo epske snovi od sosednih narodov; preiskovalec tega vprašanja bo imel v veliki zbirki nemških narodnih pesmi, ki sedaj izhaja in upošteva tudi naše pesmi, dober kažipot.

Gotovo ni bila nobena doba našega narodnega življenja brez lirске poezije, kjer se je stavilo notranje življenje v vzporedje ali nasprotstvo k naravi, toda tudi tu manjkajo starejši zapisi. Reči smemo, da so vplivali na obliko in melodijo naše lirčne pesmi romanski in nemški vzori. O prvih nam manjkajo še študije, toda o alpsko-nemških imamo sedaj članek, ki ga je priobčil sotrudnik pri že omenjeni zbirki nemških narodnih pesmi, Erich Seemann v Geistige Arbeit VIII, Berlin 1941: Deutsches Erbe im slow. Volkslied, kjer primerja našo narodno pesem z nemško. Vplivi so se začeli že v dobi viteške poezije; kot primer navaja Seemann čuvarjevo pesem (Wächterlied, Tagelied, Strekelj SNP 1821), oblika, ki je sicer znana tudi Romanom; pesem opominja fanta, naj se od deklice poslovil, ker jutranja zvezda že napoveduje sonce. Tuji vplivi se nadalje razodevajo v tem, da je slovenska narodna poezija dospela do kitic, poezija drugih južnih Slovanov pa ne. Že v srednjem veku je sprejeta beseda viža, srva, wise melodija, mile viže, sanfte Weisen, Liebesweisen; množina viže se rabi zlasti za štirivrstične pesmi, sorodne nemškimi Schnader-hüpfeln.

Nadalje je naša narodna poezija doživela vplive od goliardov ali vaganov (glej str. 41 s.). Potujoči dijak našemu človeku ni postal znan

samo kot sleparski črnošolec ali grabancijaš, temveč v plemenitem smislu tudi kot človek, ki zna ob spremljevanju instrumenta — v latinskem ali pa domačem jeziku — lepo peti. Kakor pri drugih narodih je vplivala tudi pri nas poezija tega stanu na domače ustvarjanje. Naziv za pesmi, ki so jih gojili dijaki, je jačka f., kar pomeni sicer Psalmengesang, toda pri ogrskih Hrvatih popevko; o obliki in vsebini jačk se lahko poučimo iz knjige Frana Kurelca: Jačke ili narodne pësme, etc., Zagreb 1871; glagol djačiti pomeni v Beli krajini peti kresne pesmi (Narodopisje II, 146). Gradnja jačk je stihična, imajo pa pogosto refren.

Za prednašanje pesmi imamo peti, pevati, pojati; iz starih dob izvira izraz krožiti, ki je pa sedaj prišel ob kredit: kdor pevecv peti kaj ne ve, o letnih časih kroži; k temu še okrogle peti ali zagosti, t. j. in der Runde singen; izraz kaže v določeno dobo nemškega petja. Nemškoalpsko »über-singen« je postalo pri Slovencih »čez vzeti«. — K zahodnim vplivom smemo šteti še način pevanja psalmov, ki ga na Goriškem in Beneškem imenujejo geliti ali helkati; rezijansko hek, m. Chorgesang; Strekelj tolmači to iz nemškega gell'n, gill'n, vb. durchdringend tönen oder schreien, ululare (LMS 1896, str. 145). Mogoče bi bolj ustrezalo nemško gehellen, vb. übereinstimmen; gihell adj. consonans (Schmeller I, 1080). — O izrazu djačiti, jačiti, vb. latinsko peti, sem govoril.

Legende (str. 60 s.) v vezani ali nevezani besedi, pripovedujejo iste snovi kakor pri drugih narodih (Grafenauer jih nekaj obdela). Pripovedka o Kovaču Alojzu (Slovenski Glasnik IV, 1858, 75, oziroma Trdina, LJ. Zv. 1881, št. 38) ustreza Grimmovi pravljici Das junggeglühte Männlein (št. 147); Sentjanževa maša (Strekelj št. 6591 s.) je starodavna Marijina legenda; Dialogus inter Mariam et Anselmum: neki Anzelm in Marija se pogovarjata o Kristusovem trpljenju; pri nas je snov predelana v otroško molitev (Ehrismann, Lit. Gesch. II, 386). Latinski zapis je v župnišču v Kranju (Kos, Rokopisi 101), Legenda o Oswaldu, kralju Anglije, lat. zapis pri Kosu št. 24.

Doba turških napadov (str. 45 s.) je za naš narod sicer doba trpljenja, vendar pa prinaša tudi nekako olajšanje. Ob mejah padajo nemška mesta in gradovi v prah in pepel; nemški živelj se umika, v deželo prihajajočji Srbi in Hrvati prinašajo s seboj svoje narodne tradicije; Kneže Marko postane znan v Beli krajini (Illyr. Blatt 1840, list 5; Novice 1857, 37—40); Lepa Vida se razširi kot narodna balada ali pa kot libreto za pomladansko igro (Südostforschungen 1940, 825—51). Naši etnografi imajo še nalogo, da nam prinesejo iz Velikih Mun v Čičariji novi tekst Lepe Vide. Primorkinja je prvotno doma v Bretanji, kjer je poznana kot Morgain; od tam je bila zanesena na Sicilijo, kjer jo opevajo kot fato Morgano, s Sicilije je prišla preko južne Italije na jugoslovanska tla, pesem o njej se poje pri Hrvatih ob ženitovanju. Od nas ali Hrvatov so Primorkinjo prevzeli Kočevci kot Meererin. — Na meji med srednjim in novim vekom stoji eden največjih dogodkov v naši zgodovini: veliki slovenski upor leta 1515; znano je, da je ta dogodek postal predmet nemške zgodovinske pesmi; toda pri nas ne vidimo sledov v poeziji.

O pripovednem slovstvu govori drugi del Grafenauerjevega članka (str. 46 s.). Ko razpravlja o b a j k a h, poda tudi očrt našega ljudskega verstva. Za bodoče bo potrebno, da se ta predmet obdela samostojno, to se pravi na podlagi še drugih virov, kakor so bajke in pripovedke, ki so vendar literarno blago, zaneseno k nam od drugod. Kakor povsod je tudi naše verstvo nastalo iz sinkretizma starih in novih predstav; n. pr. Starejši kakor škrat je slov. kajkavski škrapec, nem. scräwaz; Chrönov Plejn se da poleg Obilnjakov prav lepo uvrstiti med naše žitne demone (Fr. Bezlaj, Slov. etnograf III—IV, 1951, 344). O Schneewisovi knjigi, ki bo lahko rabila našim očrtom kot vzor, sem poročal v GMD XVII, 151—2. Fr. Bezlaj zavzema kritično stališče nasproti Grafenauerju v zadevi naše kozmogonije in Kurenta. Svojm izvajanjem o Kurentu v GMD 25—6 ne bi trenutno mogel kaj dodati. Tradicija se je čvrsto zarila v naše narodno življenje, kakor kaže Hašnikov opis mencanja prosa. —

Med legendami (str. 60 s.) vzbujajo pozornost nekatere, ki so mogoče vzrastle v kakem heretskem okolju; taka je: Lucifer zveličan (Bajke in pripovedke št. 204), prototip velikega grešnika; v isti krog spada Matija (ib. št. 205); v bistvu so to parabole ali paramitije naravnih dogodkov.

Odstavek o pripovedkah (str. 63 s.) govori podrobneje o Kralju Matjažu, ki je o njem avtor sedaj izdal posebno knjigo; mladi etnolog M. Matičetov je odkril nove tradicije o njem, ki so prišle knjigi sami v prid. Zdi se mi, da Grafenauer precenjuje delež zgodovinskega Matije Korvina pri oblikovanju našega Kralja Matjaža. Črna nehvaležnost je n. pr., da ne vedo naši Prekmurci, ki so vendar okušali zlate čase pod Korvinom, o njem ničesar in kajkavci le suhe historične podatke. Kralj Matjaž ni edini legendarni slovenski vladar, na Štajerskem uživa to slavo Vurberški Kresnik, na Dolenjskem Ribičev Janez, ki reši svojo nevesto iz rok povodnega vladarja in vlada nato iz Rumanje vasi svoj narod, dokler ga ne ugonobe zavistni sosedje (Trdina, Zbrani spisi I). V Savinjski dolini je to Breznikov Nace, ki prepotuje zemeljski krog, išoč svoj nevesto (M. Cilenšek, Lj. Zvon 1887, 666). Znamenita je tradicija, ki jo je priobčil Trdina o Vinodolu (Novice 1859, 306). Prvi vladar tamkaj, pod čigar oblastjo so Vinodolci imenitno uspevali, je kanihalski zmaj Vukotin; zahteval je človeške žrtve. Dobri Kralj Matjaž, ki ob koncu svojega življenja čudežno premine, bi ustrezal keltskemu Artusu, toda s tradicijo o njegovem povratku so se pomešala verovanja o »iskonskem vragu«, ki pričakuje, priklenjen ob kol, kakor Matjaž, kdaj pride njegov čas. S tem je zašel Kralj Matjaž v bližino tolovaja Mataja in legendarnega Matije.

O pravljicah (str. 66 s.) poudarja avtor, da bo predvsem treba narediti katalog vsega, kar imamo; bibliografija v Bolte-Poljvkovih opazkah h Grimmovim pravljicam ni popolna; skoraj za vsak tip povesti je potrebna študija, kakor jo prispeva Grafenauer k povesti »O kralju in kuharju«.

Naši bukovníki, ljudski pesniki in pevci (str. 86—102). Ta Kotnikov prispevek se zelo smiselno pridružuje prejšnjima o ljudskem jeziku in tradicionalnem slostvu. Besedo bukovník je uvedel on v našo literarno zgodovino, Andrej Schuster-Drabosnjak nam je tako postal znan. Bukovníki, piščiči rokodelci in slični oskrbujejo svoje nezahtevno občinstvo s svojevrstnim čtivom, ki se širi rokopisno. Z raznimi članki je Kotnik pomagal osvetliti to poglavje naše ljudske knjige. Med drugim navaja en tak produkt narodnega slostva Godčevski katekizem, ki ga je v letu 1884 v Mariboru priobčil Lovro Stepišnik in ki mu je bil vzor mogoče kakšen nemški Hochzeitsbitter. Za vzhodno Štajersko je izkazano delo te vrste že za leto 1835; Strekelj beleži tak rokopis k št. 5262, spisal ga je neki Albert O. Žižek (Schischek) na Kajžaru pri Sv. Miklavžu. Strekelj omenja, da se besedilo strinja z nekim kajkavskim tekstom; zatem se pojavlja na Murskem polju v Karbovem zapisu (Pajek, Crtica 272 s.). Na vzhodnem Štajerskem je bil razširjen kajkavski pendant h Kolomonu: Fuček - knjiga. Kdor ga šteje (čita), se mu zmeša. Rokopisno je morala biti razširjena povest, ki jo je priobčil R. Razlag v koledarju Zora leta 1852, Erbošajdan, t. j. prodani otrok (pri Kraussu): nemško Der geraubte Schleier (Musäus, Volksmärchen).

Verske ljudske igre (str. 103—21) je nadaljnji prispevek Fr. Kotnika; namesto igre bi bilo ustrežneje reči igrokazi, ker nas avtor seznanja z dramsko umetnostjo. Uvodno poglavje bi bilo treba razširiti s pogledom na ljudske igrokaze. K dognanjem evroske literarne zgodovine spada sedaj, da se je moderna drama razvila iz narodnih iger, cerkvenih predstav in šolske ter dvorske drame. Tako misli tudi Kotnik (str. 120), samo da je potrebno, da se pripozna tudi ljudski dramatiki pripadajoči delež. V naših narodnih obhodih in nastopih srečujemo sicer dramske elemente, tako pri mencanju prosa, puštnih oračih itd., toda nihče jih ni razvil v kake primitivne drame, kakor so nemške Fastnachtspiele. Največji naš poskus v tej smeri so p. mladanske igre pod imenom »Vidin rejec« (Grafenauer).

Na področju cerkvenih iger nima vzhodna Štajerska kaj pokazati. Vendar je tamkaj znana beseda hempa, hemež, m. bedak, škrat (?), n. Haimpel,

Hemperl ipd., kar prvotno pomeni neumnega vruga iz velikonočnih iger, Strekelj, LMS 1896, 147.

Poglavju o ljudski dramatikii dostavlja R. Weiss, *Volkskunde der Schweiz* (str. 214) ljudski ples, kajti prvo in drugo se je razvijalo od magičnih početkov do kulturnih dejanj in naprej do profanih zabav. Narodopisje Slovencev ne govori nikjer podrobneje o plesu, dasi ga na mnogih krajih omenja. Beseda plesati živi v slovenščini, kjer pomeni ritmične kretnje, izvršene z nogami; Srbi te besede nimajo, pač pa igrati, vb.; tanac, m. je njim Weise, Melodie. Jugoslovansko kolo chorus pri nas ni znano, pač pa vrtec, m., ki se da primerjati nemškemu gartgesang, m. chorus (Graff, 6, 252); vrtec ravnati: za leitante cartā, ducendos choros (Gloss. I, 389, 9). Vrtec je od nekadaj v zvezi s cerkvenim obredom, dasi se ga je cerkev otrsala; Pucelj navaja v stiški kroniki patriarhovo bulo iz leta 1277, da se sme patrociniij prestaviti na zimski čas >causa agitandi choreas aliasque saeculi vanitates. Na Gorci pri Mariboru so vrtec ravnali ob žvokih kaj malo vzpodbudne pesmi: mrkevca, mrkevca, žuto korenje, naj si ga deklica sama opleje... Urbarji za Kranjsko in Primorsko nam kažejo, da je tvoril ples del cerkvenega proščanja, graščinski uradnik ali župan sta pobirala davščine za prvi ples. Jurčič pozna (I, 98—9) še ime ovrtenica, kar je baje bil neki starinski ples okrog gomil. Zatem nam je že iz srednjega veka sporočeno ime plesa der Windische (Seifrid Helbling), italij. la Schiava (Pirona): glej Strani Pregled 1937, 15 s. Ta ples so koračili (tretien), ne pa skakali; Pirona pravi, da je ples to, kar Steirisch; Podrecca, Slav. Italiana I, 89, nam pove, da se pleše ob sviranju ziguzaine. Iz viteške dobe izvira raj, rej; ker se je pri njem skakalo, je imenovan pri Ziljih visoki rej, nem. der Reihen, kar je sprejeto v 13. stoletju iz francoščine raie ples (Strani Pregled). O drugih plesih in glasbenih instrumentih ne bom govoril.

Iz poglavja o ljudski medicini (str. 122—33), ki ga je tudi prispeval Fr. Kotnik, so za filologa zanimivi odstavki o magičnem zdravljenju, kjer razlaga semkaj spadajoče strokovne izraze in zagovore ali besede. Zdravljenje kot večina se je seveda tudi gojilo. K medicinskim knjigam, ki so na Slovenskem, naj dodam: Schacz der armen iz 15. stoletja (ljubljska semeniška knjižnica); glej o njej V. Krušič, *Zobozdrav. vestnik* 1949. V lasti mariborske škofijske knjižnice je (odlomek) zdravilne knjige za konje: *Medicinalia equorum*... Mayster Albrant, Chayser Fridreichts frund (Kos, Rokopisi 114 = Meister Albrechts Hippopronia, Paul Braunes Beitrage 60, 61). V dobi humanizma nas je počastil s svojo navzočnostjo Theophrastus Paracelsus (1493—1541), prim. Lev. Glesinger, *Lječniški Vjesnik*, Zagreb 1936 (rujan). Glas o njegovih čudežnih zdravljenjih je dospel tudi do nas, glej LMS 1882—3, 554 in Bajke in pripovedke 87, 1. Tam omenjeni vrač, ki obira gadom mast, je prvotno Paracelsus. — Spisovanje slovenskih medicinskih knjig se začne v začetku 18. stoletja. Kotnik jih ima 14 v evidenci. Mnoge sedaj nerazumljive besede spominjajo na staro zdravilstvo, n. pr. kolobocija (collutio?), žebrati (salivare).

Slovenski ljudski običaji, nadaljevanje in konec (str. 134—65). Avtor, Boris Orel, je bil sredi dela odveden v Dachau. Tako je ostal njegov članek v prvem zvezku Narodopisja Slovencev torzo. Razveseljivo je torej, da je po vrnitvi mogel uspešno dokončati svojo monografijo; na str. 163 so podani nekateri popravki in dostavki h gradivu prvega dela. V sedanjem članku obravnava čase in praznike v zimski dobi, običaje, ki bodisi izvirajo iz prejšnjih dob, kakor n. pr. božični panj (Julblock) pri goriških Slovencih, o čemer imamo zanimiv opis od Tomaža Rutarja, ali pa so v zvezi s cerkvenim letom in se skladajo z ustreznimi običaji pri drugih narodih. Za globlje spoznavanje slovenstva so važni v drugem delu članka opisani običaji, ki so v zvezi z delom doma, na polju ali kje drugje. Literatura o tem predmetu ni tako obilna kakor o prejšnjem poglavju. Dostaviti bi se dalo vtikanje vrkelce (otke ali ralke) na sredpostno sredo v zemljo (Pajek, Črtice 222), toda etimologija besede, ki jo daje Pajek, ne bo držala. Pri žetvi v Beli

krajini pravijo žanjice: bomo žele, bomo djačile (str. 146); avtor tukaj ponavlja Barletovo napako, ko pravi, da to pomeni divjačiti, namesto peti dijaške pesmi. K. Bücher omenja v svoji knjigi »Arbeit und Rhythmus« na nekaterih mestih slovenske delovne pesmi; potrebno bi bilo, da jih upošteva tudi naše narodopisje.

Slovenske ljudske noše (str. 116—258) je večje in z žensko gradnjo obdelala Marta Ložarjeva. Bogata literatura o predmetu je upoštevana, skrbno izbrane ilustracije krase tekst. Najprej podaja pisateljica temeljne tipe oblačevanja na Slovenskem; kaka raznolikost na razmeroma majhnem ozemlju! Vsa naša razdrobljena zgodovina se zrcali v tej šarovitosti! Nato opisuje pglavitne dele ljudske noše, tu in tam posega tudi v oddaljenejšo preteklost, kakor n. pr. ko omenja nošo karantanskih Slovencev: godechse, ein windisch wibes cleit (Ulr. v. Lichtenstein). Oglejmo si material, ki ga avtorica razgrinja pred nami. Garderoba našega moškega ali ženske je morala biti skromna, dokler niso prišli tuji vplivi. Domači izdelki so bili: robača, gače (gege, gegice), svita, svitice, rokavci, oplečki, krilo. Slovanska suknja je postala že v zgodnjem srednjem veku znana Romanom in Germanom (istr. suokene, srvn. suckenle); ta obleka se imenuje tudi s(c)lavenle, pri štajerskih Nemcih Schlawanker, kar so Ziljanke sprejele kot žlabanka (Narodopisje Slovencev II, 224); slovanske besede so nadalje plašč, kožuh, škornji in čevlji; kot pokrivalo za glavo imamo škrljak in robec. Nato nas zajamejo romanski vplivi: hlače, benevreci, na zahodu spodrine domačo robačo srakica ali srajca, ki je verjetno romanskega izvora (Steinhauser, Slav. Rev. III, 284 s.); žensko oblačilo, ki ga omenja Ulrik Lichtensteinski, godechse, je prav tako prevzeto od Romanov (NEW 135). Plašč, »rakolano«, sem omenil že v začetku. Domačemu robcu kot pogrinjalu za na glavo stopi ob stran imenitnejša péča, italij. pezzo, keltsko petium (Kos). Romanski je kaban ali kepenjak (Narodopisje Slovencev II, 211); od te obleke so dobili vzdevek Kóbanci na Kozjaku; prim. nemško Kawántzl, m. ein zottiger Hund (Unger-Khull, Steir. Wortschatz). Od nemških vplivov naj navedem nekaj starejših: šeprun, m. ličnat plašč za pastirje, srvn. schaprûn, m. kapuca (L. Pintar, LMS 1895, 45); riža, f. riželj, m. pajčolan, spuščen po hrbitu, srvn. rise, f. itd. (Strekelj, LMS 1896, 162). Šapelj, m. nakit za glavo spada prav tako še v viteško dobo, Nemški brüstling, m. je prodrl do Crne gore kot prsluk idr., naša stara beseda zanj je telovnik; rančohe, f. pl. römische schuohe so sandali. Potrebno bi bilo navesti še razne tkanine ali snovi, iz katerih so se izdelovala oblačila, n. pr. direndaj, m. vrsta tkanine, n. dirdendei. — Razne obleke so prišle v pozabo: šklafita, f. neko pokrivalo za glavo menda scuffietta; candre; f. pl. Fransen spominjajo na nekdanjo »Zaddeltracht«.

Besedo bi zaslužila tudi lepotičenja, ki so morala pomagati, ako je bila narava preskopa. Kodranje las: runjati ali zafrtajčkati, šmiga, našmigati se in nem. smicke, f. Schminke.

Naporno, toda potrebno nalogo, da oskrbi k obema deloma Narodopisja Slovencev k a z a l a, je prevzel M. Matičetov; kazala so obsežna, vendar pa pogrešam pri stvarnem imeniku razne »iztočnice«, n. pr. gaban, kepenjak, žlabanka idr. Treba pa bo sestaviti tudi nekak besednjak za pojme, ki so važni v našem narodopisju.

Jakob Kelemina

Rudolf Badjura: Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1955. 8°. 337 str.

Minilo bo kmalu 50 let, odkar je Rudolf Badjura pričel s svojim javnim delovanjem. Znan je širom domovine in izven nje kot najboljši poznavalec slovenskih krajev in poti, saj jih je nešteto krat prehodil v vseh smereh in jih nato opisal v vodnikih, ki jim tudi v tujih slovestvih najdemo težko kaj podobnega. Delo, ki ga drugod opravljajo uredništva s štabi sodelavcev, poročevalcev in svetovalcev, je pri nas opravil on sam, deloma v hudih, te vrste pisanju malo naklonjenih okoliščinah. Med svojim delom — izdal je